

YU ISSN 0002-1954.

UDC 631.1.116 = 862

**ZAPOSLENOST I KVALITATIVNE OZNAKE ZAPOSLENIH U POLJOPRIVREDI I
RIBARSTVU DRUŠTVENOG SEKTORA HRVATSKE**

**QUANTITATIVE AND QUALITATIVE CHARACTERISTICS OF EMPLOYED
WORKERS IN SOCIAL AGRICULTURE AND FISHERY IN CROATIA**

T. Žimbrek, J. Kraljičković, J. Grbić, Marina Pentek

UVOD

U sadašnjoj situaciji privredne krize u nas, pa i prije, poljoprivreda se ističe kao privredna oblast koja može znatno pridonijeti oživljavanju i napretku cjelokupne privrede s obzirom na njezine komparativne prednosti.

Dugoročno gledano, mjere ekonomske politike nisu uvažavale spomenutu činjenicu što je dovelo i do zaostajanja poljoprivrede u cjelokupnom privrednom razvitku zemlje.

Politika privrednog razvoja, koja je favorizirala razvoj industrije, često neoptimalno strukturirane, a zapostavljala razvoj poljoprivrede, utjecala je i na to da je proces deagrarizacije bio izrazito brz. Poljoprivredno stanovništvo i radna snaga u poljoprivredi smanjuje se od preko 3/4 na ispod 1/5 ukupnog, uz posljedicu i znatnog narušavanja kvalitativne strukture poljoprivrednika.

Državni, odnosno društveni sektor u poljoprivredi uživao je stalno povoljniji položaj zbog dogmatskog i jednostranog favoriziranja od strane države. U pogledu zaposlenosti to je značilo stalni porast broja zaposlenih, a često i neproduktivno zapošljavanje.

Tek sredinom 60-tih godina (iza privredne reforme) dugoročni porast zapošljavanja se zaustavlja, broj zaposlenih u poljoprivredi društvenog sektora do početka sedamdesetih se prepolačuje da bi otad pa do danas pokazivao ponovo tendenciju porasta.

U novijem razdoblju društvena poljoprivreda ima nešto veću stopu zapošljavanja u odnosu na ostale proizvodne djelatnosti kao odraz povećanja opsega proizvodnje. Uz to što u poljoprivredi, a posebno u biljnoj proizvodnji, zbog njezinih specifičnosti (nepodudaranje procesa rada i proizvodnje) postoje teškoće u osiguranju pune zaposlenosti, prisutne su tendencije (kao uostalom u cjelokupnoj privredi) neproduktivnog zapošljavanja, posebice u tzv. "nadgradnji".

Predmet ovog rada je prikaz i objašnjenje osnovnih tendencija u zaposlenosti društvenog sektora poljoprivrede i ribarstva, te prikaz kvantitativnih promjena. Isto tako daje se prikaz stanja i promjena kvalitativnih oznaka zaposlenosti u ovoj oblasti.

STANJE I PROMJENE ZAPOSLENOSTI U DRUŠTVENOM SEKTORU POLJOPRIVREDE SR HRVATSKE U NOVIJEM RAZDOBLJU (1977—1986.)

U društvenom sektoru Hrvatske u 1986. godini ukupno je zaposleno nešto preko 1,5 milijuna osoba od čega oko 1,3 milijuna u privrednim djelatnostima.

Od privrednih djelatnosti industrija zapošljava najviše, (43,2%) od zaposlenih u privredi ili nešto preko trećine (36,0%) suvremenog društvenog sektora SR Hrvatske. Zatim po brojnosti slijedi trgovina, građevinarstvo itd.

Društvena **poljoprivreda i ribarstvo** zapošljavaju blizu 53 tisuće ljudi što čini 3,4% ukupnog broja, odnosno 4,1% zaposlenih u društvenim privrednim djelatnostima,³⁾ a ostvaruje oko 5% društvenog proizvoda cjelokupne privrede.³⁾

Uporedba udjela broja zaposlenih i veličine društvenog proizvoda, dakle, pokazuje da poljoprivreda i ribarstvo u ostvarivanju društvenog proizvoda sudjeluju s nešto većim udjelom nego li u broju zaposlenih, odnosno da ostvaruju veći društveni proizvod po zaposlenom od prosjeka privrede. Isto tako su i stope porasta društvenog proizvoda poljoprivrede i ribarstva u analiziranom razdoblju više od prosjeka.³⁾

1) Podaci o broju zaposlenih u poljoprivredi i ribarstvu razlikuju se s obzirom na izvor podataka. Zbog toga je u tom pogledu potrebno dati objašnjenje.

Za ovaj rad korišteno je više statističkih izvora i to: Statistički godišnjak SR Hrvatske i Statistički bilten Saveznog zavoda za statistiku "Poljoprivredne organizacije udruženog rada i zemljoradničke zadruge", Dokumentacija RZS, obrasci RAD 10 i 20 itd.

Podaci o broju zaposlenih radnika iz Statističkog godišnjaka SR Hrvatske odnose se na godišnji prosjek, stanja na dan 31. ožujka i 30. rujna. U prosjek su uključeni stalni i sezonski radnici prema redovitoj polugodišnjoj izvještajnoj službi organizacije prema: Jedinstvena klasifikacija djelatnosti (JDK).

Podaci iz statističkog biltena SZS "Poljoprivredne organizacije udruženog rada i zemljoradničke zadruge" odnose se na stanje 31. prosinca i stoga nisu usporedivi s prethodno navedenim izvorom. Broj sezonskih i povremenih radnika izračunat je prema godišnjem broju radnih sati na bazi 2184 sata/godišnje.

Broj zaposlenih radnika po granama poljoprivrede objavljuje se na osnovu evidencije poljoprivrednih organizacija ili procjene prema pretežnom utrošku radnog vremena. Zaposleni radnici u ribarstvu uvršteni su u granu stočarstvo.

2) Društvena poljoprivreda i ribarstvo ostvaruju inače oko 37% udruženog društvenog proizvoda cjelokupne ove oblasti u Republici.

3) U razdoblju od 1975—80. god. stope porasta DP društvene privrede su 5,8%, a poljoprivrede i ribarstva 6,4%, u razdoblju 1980—85. DP privrede raste prosječno 0,2% god., a poljoprivrede i ribarstva 5,7%. Prema "Osnovna statistika", Ekonomski institut Zagreb 1987. g.

Tab. 1

Zaposleni radnici i društveni proizvod društvenog sektora privrede u 1986. godini
Employed workers and gross product of social sector in economy in 1986

	Zaposleni	Udio	Društveni	Udio	Index	1984-86.
	- u tis. -	-%-	proizvod*)	-%-		1977-79.
			-u mil. din.-			Zaposleni Društveni proizvod
	<i>Number of employed workers</i>	<i>Share (%)</i>	<i>Gross product</i>	<i>Share (%)</i>	<i>Index</i>	1984-86 1977-79
						<i>Employed workers</i> <i>Gross product</i>
Ukupno SRH <i>Total</i>	1.293,5	100,0	88.835	100,0	117	110
od toga <i>in that</i>						
Industrija i rudarstvo <i>Industry and Mining</i>	559,5	43,3	38.535	43,4	117	116
Poljoprivreda i ribarstvo <i>Agriculture and Fishery</i>	52,8	4,1	4.410	5,0	130	137

*) Stalne cijene 1972. g., načelo čistih djelatnosti
 *) *Prices 1972*

Izvor: Preračunato prema Statističkom godišnjaku SZS, SRH i "Osnovna statistika", Ekonomski institut Zagreb, 1987. g.
 Source: *Yearbook and "Osnovna statistika", The Economics Institute Zagreb, 1987*

U analiziranom razdoblju povećao se ukupan broj zaposlenih u društvenom sektoru za preko 321 tisuću osoba (po god. stopi od 1,9%), u tome je bio nešto brži porast zapošljavanja u neprivrednim djelatnostima, posebice u području financijskih i sličnih usluga (4,4%). Od privrednih oblasti najdinamičniji porast zaposlenosti u cijelini pokazuje poljoprivreda i ribarstvo i to po god. stopi od 2,96%.

Tab. 2 Zaposleni radnici u društvenoj poljoprivredi SR Hrvatske po granama (Ø 1984-1986.) - stanje 31. 12.- 31. 12.
Employed workers at social sector in agriculture

	Ukupno		Stalni radnici		Sezonski radnici		Udio sezonskih radnika u ukupnom (%) The share of seasonal workers in total			
	Broj Number	Udio (%) Share	Indeks ¹⁾ Index	Broj Number	Udio (%) Share	Indeks ¹⁾ Index				
Ratarstvo ²⁾ Crop production	22.225	51,6	128	16.197	47,1	128	6.028	69,1	126	27,1
Voćarstvo Fruit production	2.707	6,3	109	1.937	5,6	162	770	8,8	60	28,4
Vinogradarstvo Vineyard Stočarstvo ³⁾	3.003	7,0	92	2.164	6,3	104	839	9,6	71	27,9
Animal production	8.516	19,7	138	7.920	23,0	142	596	6,8	101	7,0
Prerada Processing	2.901	6,7	112	2.408	7,0	118	493	5,6	88	17,0
Ostala poljop. djelatnost Other	3.774	8,8	112	3.774	11,0	112	—	—	—	—
Poljoprivredna proizvodnja, ukupno Agricultural production total	43.126	100,0	122	34.400	100,0	128	8.762	100,0	104	20,2

1) Indeks Ø 1976—78. = 100
Index Ø 1976 — 78 = 100

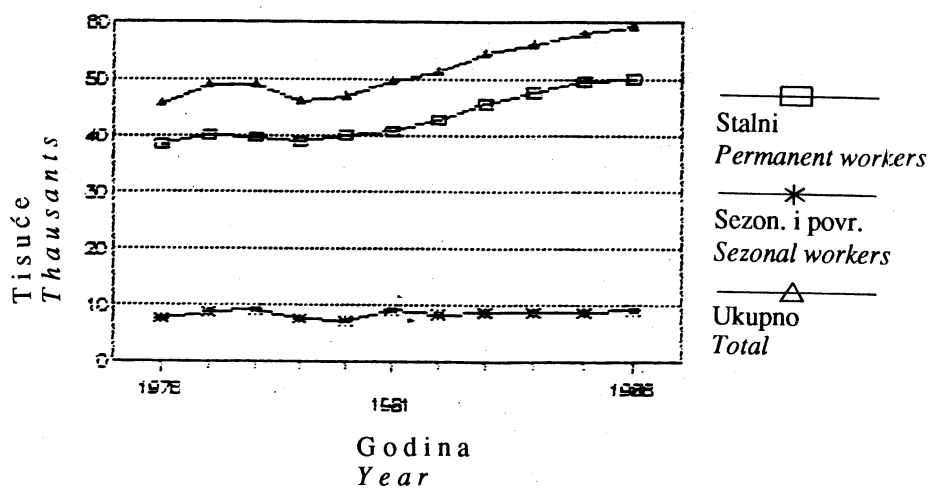
2) Uključeni zaposleni u povrćarstvu i cvjećarstvu
Included employed workers in garden and flowers production

3) Uključeni i zaposleni u ribarstvu
employed workers in fishery

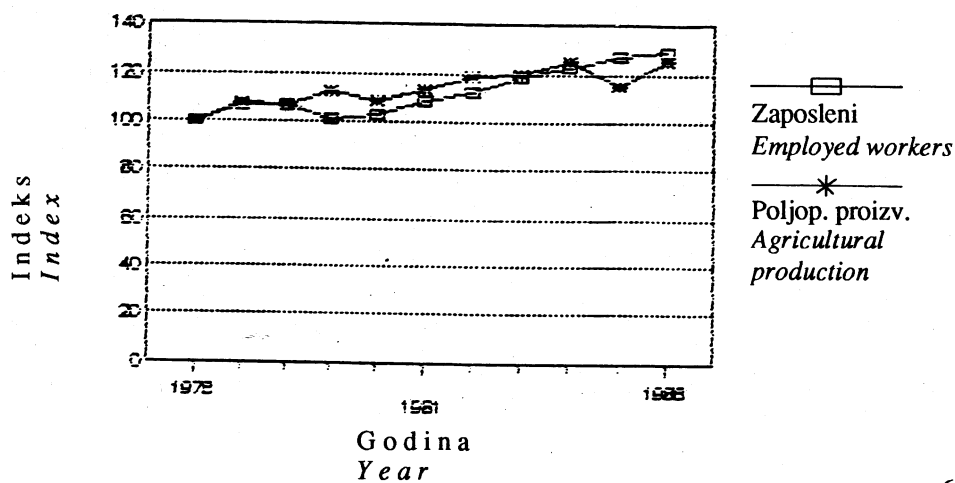
Izvor: Izračunato prema: Poljoprivredne organizacije udruženog rada i zemljoradničke zadruge, SZS
Source: Poljoprivredne organizacije udruženog rada i zemljoradničke zadruge, Statistical bulletin, State Statistical Department

Ukoliko usporedimo promjene u zapošljavanju radnika u poljoprivredi i ribarstvu s promjenama u poljoprivrednoj proizvodnji (indeks fizičkog opsega) podaci pokazuju da je u analiziranom razdoblju proizvodnja pokazivala nešto brži tempo porasta od porasta ukupno zaposlenih, premda u tom pogledu postoje razlike po granama zavisno da li se radi o stalnim ili sezonskim radnicima.

Graf. 1 Kretanje broja zaposlenih u poljoprivredi i ribarstvu od 1976. do 1986. g. u SR Hrvatskoj
The Changes in Number of Employed workers in Agriculture and Fishery from 1976 to 1986

Graf. 2 Zaposleni u poljoprivredi i ribarstvu i poljoprivredna proizvodnja u SR Hrvatskoj index (1976 = 100)
Employed workers in Agriculture and Fishery and Agriculture Production in Croatia index (1976 = 100)

Specifičnost poljoprivredne proizvodnje, za razliku od većine drugih privrednih oblasti, ima odraza na sastav zaposlenih u pogledu odnosa stalno zaposlenih i sezonskih, odnosno povremeno zaposlenih radnika. Naime, zbog neujednačenosti radnih potreba, u poljoprivredi se zapošljava veći broj "sezonaca" i oni sudjeluju sada s oko jednom petinom (20,2%) u ukupnom broju posredno zaposlenih u poljoprivrednoj djelatnosti.¹⁾ Tehničko-tehnološki razvoj utjecao je na smanjivanje potreba za zapošljavanjem sezonskih radnika. U novijem (analiziranom razdoblju) i dalje je prisutna tendencija relativnog smanjivanja, budući da je porast zapošljavanja stalnih radnika znatno veći (28%) nego sezonske radne snage(4%).²⁾

Određeni broj sezonskih radnika, gledajući dugoročno, bit će i dalje prisutan i nužan u poljoprivrednoj proizvodnji, posebno u granama (voćarstvo, vinogradarstvo, povrćarstvo, sjemenarska proizvodnja) u kojima se pojedine radne operacije npr. rezidba, berba i slično ne mogu potupno mehanizirati ili obaviti sa stalno zaposlenim radnicima.

U strukturi zaposlenih stalnih radnika znatni je udio, i to blizu trećine (30,2%), zaposlenih u upravi i nepoljoprivrednim djelatnostima³⁾ poljoprivrednih organizacija. U promatranom razdoblju ukupan broj stalnih radnika povećan je, u prosjeku, za jednu četvrtinu, a u tom porastu veća je stopa zapošljavanja radnika izvan neposredne poljoprivredne proizvodnje, u upravi i općim službama. Time i poljoprivreda "ne zaostaje" za općim trendovima neproduktivnog zapošljavanja. To potvrđuju i podaci o većem porastu indirektnih troškova proizvodnje poljoprivrednih kultura.⁴⁾

U okviru poljoprivrede i ribarstva statistika prati tri osnovne djelatnosti i to djelatnost (1) poljoprivredne proizvodnje, zatim (2) poljoprivrednih usluga i (3) ribarstva. Prromjene u broju zaposlenih najjače su izražene u području poljoprivredne proizvodnje u kojoj je stopa porasta 3,5%. Sporiji je porast u području poljoprivrednih usluga (veterinarske i polj. stanice) 1,1%, dok u djelatnosti ribarstva nema promjena.

U društvenom sektoru poljoprivrede, po podjeli prema organizacijskom obliku, postoje dvije osnovne vrste i to poljoprivredne organizacije udruženog rada i poljoprivredne zadruge. Od ukupnog broja zaposlenih u poljoprivredi 89,1% je zaposleno u poljoprivrednim organizacijama, dok u zadrugama postoji dugogodišnja tendencija smanjivanja broja zaposlenih. Tome je uzrok kako u ekonomskim razlozima slabijeg položaja zadruga, tako i zbog statističkog obuhvata, budući da je jedan dio zadruga isključen iz oblasti poljoprivrede i ribarstva i prelazi u druge oblasti i to najviše u oblasti trgovine i ugostiteljstva i slično.

---

1) To je prosjek izračunat na bazi sati rada. Naravno da je taj udio u mjesecima većih potreba za radnom snagom daleko viši i obratno.

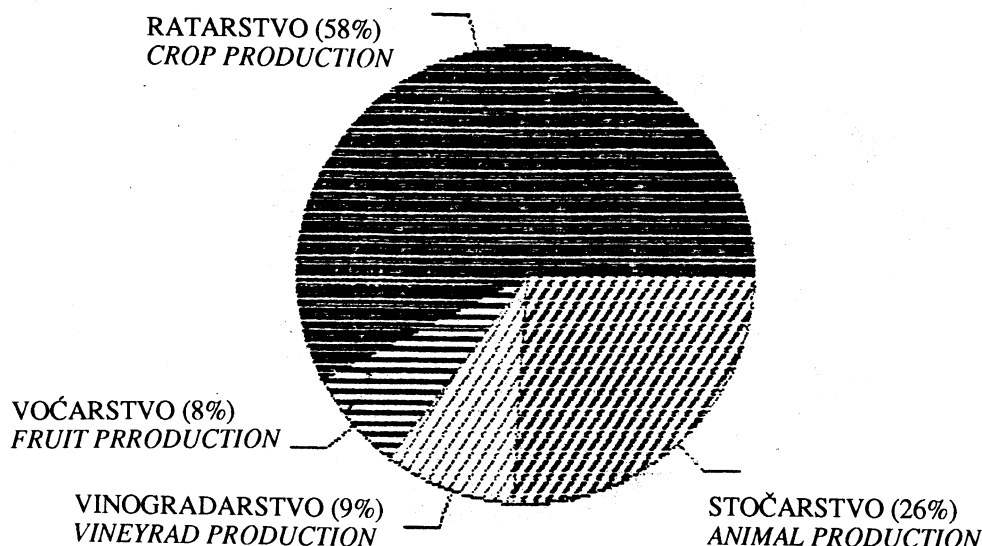
2) Na osnovu indeksa 1984 — 86. prema 1976 — 78. g.

3) Nepoljoprivredne djelatnosti kao što su pomoćne radionice, ugostiteljski objekti, prodavaonice, strojni park, kooperacija i slično.

4) Podaci o troškovima proizvodnje (cijena koštanja) izabranih kombinata, Institut za ekonomiku i organizaciju poljoprivrede, Zagreb

Graf. 3. Granska zaposlenost u poljoprivrednoj proizvodnji u SR Hrvatskoj 1986. godine

Employmeny by Branches in Agriculture in Croatia in 1986

Zaposlenost po granama poljoprivrede

Na zaposlenost po poljoprivrednim granama utječu mnogi činitelji kao što je razvijenost određene grane, struktura i tehnologija proizvodnje, organizacija proizvodnje i drugi. Kompleksnost različitih utjecaja na zaposlenost zahtijevala bi daljniju analizu ne samo tehnoloških već ekonomsko-organizacijskih parametara, regionalne karakteristike itd.

Kao posljedica vođenja nepravilne agrarne politike i mjera institucionalnog karaktera (tzv. "organizacija"), znatne su disproporcije u zastupljenosti pojedinih poljoprivrednih grana na društvenom sektoru poljoprivrede, a time i u strukturi zaposlenih. Najzastupljenija je, što je poznato, ratarska proizvodnja, a napose proizvodnja žita i industrijskog bilja, dok je stočarstvo zapostavljeno. Također je mali udio društvenog sektora u povrćarskoj voćarskoj i vinogradarskoj proizvodnji.

Tako je najviše stalno zaposlenih kao i sezonaca u ratarstvu, preko polovice od ukupno zaposlenih u poljoprivrednoj proizvodnji (51,6%), druga po redu grana je stočarstvo, koje zapošljava jednu petinu ukupnog broja (19,7%), znatno manje voćarstvo (6,3%) i vinogradarstvo (7,0%). Najniži je udio zaposlenih u društvenoj poljoprivredi u povrćarskoj i cvjećarskoj proizvodnji (6,1%).

Broj stalno zaposlenih u promatranom razdoblju povećava se u svim granama, no relativno najviše u voćarstvu i stočarstvu, budući da u novijem razdoblju nakon 1980. g. društveni sektor poljoprivrede povećava proizvodne površine, broj stoke i proizvodnju.

U posljednje tri godine ukupan broj zaposlenih u biljnoj proizvodnji stabilizirao se na oko 28.000 radnika, a u stočarstvu na oko 8.500.

Pračunato na proizvodnu površinu, u ratarstvu je u 1984—86. na 100 ha oranica zaposleno 5,9 radnika, u voćarstvu i vinogradarstvu na 100 ha voćnjaka odnosno vinograda

Tab. 3 Broj i struktura zaposlenih prema školskoj spremi
Education level of employed workers

— stanje 31. 12. —

	Udio (%) Share	Udio (%) Share	Udio (%) Share	Udio (%) Share	Udio (%) Share	Udio (%) Share	Udio (%) Share	Udio (%) Share	Udio (%) Share	Udio (%) Share	Udio (%) Share	
	Udio (%) Share	Udio (%) Share	Udio (%) Share	Udio (%) Share	Udio (%) Share	Udio (%) Share	Udio (%) Share	Udio (%) Share	Udio (%) Share	Udio (%) Share	Udio (%) Share	
Ukupno (privreda i neprivreda) Total	261.549	17,1	298.109	19,4	764.931	49,9	90.654	5,9	117.593	7,7	1.532.836	100,0
Privreda ukupno Economy, total	239.446	18,8	270.803	21,2	661.313	51,8	45.451	3,6	58.503	4,6	1.275.516	100,0
Poljoprivreda i Ribarstvo, ukupno Agriculture and Fishery, total	13.597	29,5	9.803	21,2	17.370	37,6	1.588	3,4	3.800	8,2	461.58	100,0
od toga from that												
Poljoprivredna proizvodnja Agricultural production	11.595	30,3	8.286	21,7	14.605	38,2	1.300	3,4	2.464	6,4	38.250	100,0
Poljoprivredne usluge Agricultural services	1.076	18,8	995	17,4	2.157	37,7	240	4,2	1.255	21,9	5.723	100,0
Ribarstvo Fishery	926	42,4	522	23,9	608	27,8	48	2,2	81	3,7	2.185	100,0

1) Ukjučeni zaposleni bez škole, s 1—3 razr. osn. škole i sa 4—7 razr. osnov. škole
Included employed workers without elementary school and employed workers with 1 to 7 classes of elementary school.

2) Ukjučeni zaposleni sa školom raz. KV i VKV radnice i svim stupnjevima usmjerenog obrazovanja
Included employed workers with education/s for qualified and highly qualified workers

Izvor: RZS, SRH

Source: Statistical Department of Croatia

znatno više, 46,7 odnosno 40,6 radnika¹⁾ što je 7 do 8 puta više i pokazuje velike razlike u potrebama za radnom snagom u pojedinim poljoprivrednim granama s obzirom na karakteristike tih grana u tehnološkom i proizvodnom smislu.

Budući da je proizvodnja nešto brže rasla, dolazi do povećanja proizvodnje (istraženo u žitnim jedinicama) po zaposlenom u svim granama biljne proizvodnje.

Zaposleni u poljoprivredi i ribarstvu prema školskoj spremi, vrstama škola odnosno fakulteta

Društvena poljoprivreda i ribarstvo, uspoređena s prosjekom privrede SR Hrvatske, ima nepovoljniju obrazovnu strukturu budući da je udio zaposlenih s nižom školskom spremom znatno veći.

U promatranom razdoblju (1976—86.) poboljšava se obrazovna razina zaposlenih u privrednim i još više u neprivrednim djelatnostima, dok poljoprivreda u tom pokazuje nešto sporiji napredak. U poljoprivredi i ribarstvu u 1986. g. još uvijek blizu trećine zaposlenih (29,5%) ima nepotpunu osnovnu školu, dok je taj dio svih privrednih i neprivrednih djelatnosti gotovo upola manji (17,1%). Konzekventno tome udio zaposlenih sa srednjim i višim obrazovanjem je niži, jedino je, što je zanimljivo istaći, poljoprivreda i ribarstvo po udjelu fakultetski obrazovnih kadrova iznad prosjeka. Tome je osnovni razlog izvanredno povoljna kvalifikacijska struktura zaposlenih u poljoprivrednim uslugama (u okviru poljoprivredne oblasti) u kojima je čak oko petina zaposlenih s fakultetskom naobrazbom.

Unutar same poljoprivrede i ribarstva osjetne su razlike s obzirom na razinu obrazovanja odnosno **školsku spremu**. Najnepovoljnija je situacija u ribarstvu u kojoj su dvije trećine zaposlenih s osnovnom školom i manje, u poljoprivrednoj proizvodnji oko polovice, dok u poljoprivrednim uslugama svega nešto preko trećine. Naime, u djelatnost poljoprivrednih usluga statistički su uključene veterinarske stanice koje imaju natprosječnu obrazovnu strukturu zaposlenih pa to znatno poboljšava prosjek cjelokupne oblasti poljoprivrede.

Inače, obrazovna struktura zaposlenih u samoj poljoprivrednoj proizvodnji je nepovoljnija od prosjeka privrede izuzevši zaposlene s fakultetskom naobrazbom. Promatrano po poljoprivrednim granama, situacija je nešto povoljnija u stočarstvu i ratarstvu, a nepovoljnija u voćarstvu i vinogradarstvu zbog razlike u tehnologiji odnosno u proizvodnim karakteristikama koje između poljoprivrednih grana postoje.

U promatranom razdoblju (1976—86.) relativno se najviše povećava zaposlenost u višim obrazovnim skupinama, posebice zaposlenih s fakultetskom naobrazbom.

U pogledu **vrsta srednjih škola** zaposlenih u poljoprivredi i ribarstvu najviše je zaposlenih sa završenom školom za kv radnike, pa zatim nekom od ostalih srednjih škola odnosno (po novom) odgovarajućeg stupnja usmjerenog obrazovanja.²⁾

1) Ukupan broj radnika tj. stalni i sezonski zajedno.

U ratarstvu se ukupni broj radnika na jedinicu površine u promatranom razdoblju povećava (indeks 113), dok se u voćarstvu i vinogradarstvu smanjuje (indeks 70).

2) Vremenska usporedba promjena u tom smislu je otežana zbog promjena odnosno reforme obrazovnog sustava uvođenjem stupnjeva usmjerenog obrazovanja

Od srednjih (ostalih) škola najbrojniji su u poljoprivredi i ribarstvu (ali i inače u privredi i neprivredi) oni koji su završili ekonomsku školu i oni čine trećinu od ukupnog broja, a tek iza njih dolaze zaposleni sa završenom poljoprivrednom školom, koji čine četvrtinu ukupnog broja dok su ostale škole mnogo manje zastupljene.

S aspekta obrazovnog sustava i politike obrazovanja tu je značajno istaći podatak da je u poljoprivredi i ribarstvu zaposleno manje od polovice (41%) od zaposlenih sa završenom poljoprivrednom školom, (kao karakterističnom školom za ovu oblast), dok su ostali (poljoprivredni tehničari) široko dispergirani u drugim oblastima odnosno granama, najviše u prehrambeno-prerađivačkoj industriji, u prometnim i trgovačkim djelatnostima itd. U tom pogledu povoljniji je položaj veterinarskih škola budući da je oko 60 posto veterinarskih tehničara zaposleno u poljoprivredi i ribarstvu, u najvećem broju u veterinarskim stanicama.

Uz zaposlene sa srednjom školom, određeni broj kadrova koji radi u poljoprivredi završio je višu školu i to pretežno (56%) poljoprivrednog smjera.

Prema popisu zaposlenog osoblja 1985. g. u poljoprivredi i ribarstvu bilo je zaposleno 3.670 stručnjaka sa fakultetskom naobrazbom⁹⁾ od čega 66% u poljoprivrednoj proizvodnji i ribarstvu i 34% u poljoprivrednim uslugama.

Tab. 4

Zaposleni sa završenim fakultetom u poljoprivredi i ribarstvu u 1985. g.
University educated staff in Agriculture and Fishery in 1985

— stanje 31. 12. —

Fakultet <i>Faculty</i>	Ukupno <i>Total</i>	%	Poljoprivredna proizvodnja i ribarstvo <i>Agricultural production and Fishery</i>	Poljoprivreda i ribarstvo <i>Agriculture and Fishery</i>		
				%	Poljoprivredne usluge <i>Agricultural services</i>	%
Poljoprivredni <i>Agriculture</i>	1.492	40,7	1.304	54,2	188	14,9
Veterinarski <i>Veterinary</i>	1.352	36,7	363	15,1	989	78,2
Ekonomski <i>Economics</i>	414	11,3	374	15,5	40	3,2
Pravni <i>Law</i>	156	4,3	146	6,1	10	0,8
Prirod.-matematski <i>Mathematics</i>	47	1,3	42	1,7	5	0,4
Kemijsko-tehnološki <i>Chemistry</i>	42	1,1	34	1,4	8	0,6
Ostali <i>Others</i>	167	4,6	144	6,0	23	1,9
Ukupno <i>Total</i>	3.670	100,0	2.407	100,0	1.263	100,0

U poljoprivredi i ribarstvu najveći je broj agronoma (40,7%) i nešto manje veterinarā (36,7%), pa zatim ekonomista i pravnika itd. U samoj poljoprivrednoj proizvodnji ti su odnosi drugačiji, pretežu, što je normalno, zaposleni sa završenim poljoprivrednim fakultetom (54,2%), pa zatim, s mnogo manjim udjelom ekonomisti i veterinari. U poljoprivrednim uslugama, u stvari većinom u veterinarskim stanicama, pretežu s velikom većinom (78,2%) diplomirani veterinari.

Slično kao kod zaposlenih s poljoprivrednom školom tako isto se može reći za zaposlene s poljoprivrednim fakultetom, od ukupnog je broja u poljoprivredi i ribarstvu zaposleno svega 39,4%, dok ostali rade bilo u komplementarnim privrednim djelatnostima — prerađivačkoj industriji (11%) , trgovini i turizmu (12%) — bilo u neprivrednim djelatnostima (25,9%), najviše u obrazovnim i znanstvenim ustanovama.

Disperzija poljoprivrednih stručnjaka, posebno u komplementarnim djelatnostima, razumljiva je s obzirom na to da se razvojem privrede i poljoprivrede te veze pojačavaju, što treba imati u vidu pri vođenju obrazovne politike. No na to, svakako, ima utjecaj i politika razvoja, ekonomski položaj poljoprivrede i drugih djelatnosti, strukture disproporcije koje su prisutne itd.

Stupanj stručnog obrazovanja i tražena stručna sprema

Struktura zaposlenih u poljoprivredi i ribarstvu prema stupnju stručnog obrazovanja je prilično netipična u usporedbi s drugim djelatnostima. Naime, uz visoku zastupljenost viših obrazovnih skupina. Razlozi su donekle prethodno objašnjeni u analizi zaposlenih prema školskoj spremi. No, sve u svemu, stupanj stručnog obrazovanja u poljoprivredi je niži zbog prevage nekvalificiranih radnika kojih je trećina ukupnog broja, dok je u privredi (kao prosjek) to petina.

Promjene u analiziranom razdoblju ukazuju na znatno povećanje broja zaposlenih sa srednjim stručnim obrazovanjem, pa zatim s višim i visokim, stagnaciju za KV i VKV, a manji porast za PKV i NKV radnike.

Tab. 5

Zaposleno osoblje prema stupnju stručnog obrazovanja u 1986. g.

struktura u % — stanje 31. 12. —

The level of qualification of employed workers in 1986

Stupanj stručnog obrazovanja	Poljoprivreda i ribarstvo	Industrija i rudarstvo	Privreda -ukupno-	Ukupno (privreda i neprivreda) Total
<i>Level of education</i>	<i>Agriculture and Fishery</i>	<i>Industry and Mining</i>	<i>Economy</i>	
Visoko				
<i>High</i>	8,3	3,5	4,7	7,7
Više	3,4	2,9	3,7	6,0
<i>Higher</i>				
Srednje	19,2	16,1	19,1	21,3
<i>Middle Secan dray</i>				

T. Žimbek, J. Kraljičković, J. Grbić, Marina Pentek: Zaposlenost i kvalitativne oznake zaposlenih u poljoprivredi i ribarstvu društvenog sektora Hrvatske

Niže	8,0	8,2	10,0	9,5
<i>Lower</i>				
VKV ¹⁾	1,4	4,4	5,1	4,4
KV ²⁾	17,7	26,5	27,8	24,3
PKV ³⁾	8,9	12,8	9,4	8,3
NKV ⁴⁾	33,1	25,6	20,3	18,5

1) *Highly qualified (skilled) workers*

2) *Qualified workers*

3) *Halfqualified workers*

4) *Not qualified workers*

Izvor: Izračunato prema podacima RZS, SRH

Source: *Statistical Department of Croatia*

Stupanj stručnog obrazovanja samo je relativni pokazatelj kvalitetnih oznaka zaposlenih u pojedinoj oblasti pa tako i u poljoprivredi. Ono što je tu bitno istaći je stvarna popunjenost radnih mjesta s obzirom na zahtjeve za odgovarajućom stručnom spremom prema karakteristikama djelatnosti, razini potrebne tehnologije i drugo.

Premda zahtjeve za određenom stručnom spremom za neko od radnih mjesta treba uzeti s određenom rezervom, oni su indikativni s obzirom na potrebe same djelatnosti za određenom kadrovskom strukturom. Analiza međusobne (ne)usklađenosti između stupnja stručnog obrazovanja, kao objektivnog stanja kvalitativnih karakteristika, i stupnja stručne sprema, kao poželjne, tražene strukture, u poljoprivredi ukazuje da u svim obrazovnim razinama postoji neusklađenosti između zahtjeva za kvalifikacijskom strukturom i stvarne popunjenosti radnih mjesta odgovarajućom stručnom spremom. Ta je neusklađenost posebno izražena kod VKV i KV PKV radnika, na čijim mjestima su pretežno zaposleni radnici s nižim stupnjem obrazovanja, a manje je prisutna na mjestima visoko stručnih kadrova.

To je samo jedan dio problema, dok drugi proizlazi iz neusklađenosti s obzirom na užu specijalnost za čiju analizu nema odgovarajuće dokumentacijske podloge, ali je iskustveno poznata.

Iz prikazanih podataka vidljivo je npr. da su poljoprivredi i ribarstvu s 81,8% pokrivena mjesta za koje se traži visoka stručna sprema, 75,9% mjesta za koje se traži srednja stručna sprema itd.

Tab. 6 Stupanj usklađenosti stručno-obrazovne razine i tražene stručne sprema u poljoprivredi i ribarstvu u 1986. g.
Proportion between level of qualification and needs in agriculture and fishery in 1986.

Stručna sprema <i>Labour needs</i>	Stručno obrazovanje <i>Level of qualification</i>	VSS	VŠS	SSS	NS	VKV	KV	PKV	NKV	Ukupno
	VSS	81,8	9,4	7,9	0,1	0,2	0,7	—	—	100,0
VŠS	4,2	40,3	43,3	5,6	0,8	5,2	0,6	—	100,0	
SSS	0,7	2,1	75,9	8,0	0,7	6,4	1,1	5,2	100,0	
NS	—	0,2	4,8	57,9	3,2	4,7	2,1	27,2	100,0	
VKV	0,2	0,5	3,4	1,6	11,6	44,7	10,6	27,4	100,0	
KV	0,1	0,1	5,7	7,0	0,9	44,0	10,2	31,9	100,0	
PKV	0,0	0,1	3,7	9,9	0,4	3,2	42,8	40,0	100,0	
NKV	0,0	0,3	2,2	8,5	0,1	3,1	7,0	79,0	100,0	

Izvor: Dokumentacija RSZ, SRH
Source: Statistical Department of Croatia

Razliku do sto-posto pokrivaju radnici s neodgovarajućom spremom. Tako na mjestima za koje se traži visoka stručna sprema radi 9,4% radnika s višim, 7,9% sa srednjim stručnim obrazovanjem, 0,65% KV radnika itd. Nasuprot tome, određeni broj radnika s visokim stručnim obrazovanjem radi na mjestima za koje se traži niža razina stručne sprema. To se odnosi i na ostale stupnjeve stručnog obrazovanja, primjerice na mjestima za koje se traži NKV radnici radi 2,2% radnika sa SSS, 3,1% KV radnika itd.

Ukoliko se usporedi struktura zaposlenih prema stručnom obrazovanju sa strukturom potreba za stručnom spremom vidljivo je da je nedovoljna pokrivenost prisutna za mjesta za koje se traži visoka i viša stručna sprema odnosno VKV i Kv radnici odnosno da "višak" postoje kod srednjeg i nižeg stručnog obrazovanja odnosno kod PKV i NKV radnika.

Tab. 7   Struktura zaposlenih prema stručnom obrazovanju i stručnoj spremi u poljoprivredi i ribarstvu u 1986. g. -u %-
Qualification structure and labour needs in agriculture and fishery in 1986

	VSS	VŠS	SSS	NS	VKV	KV	PKV	NKV	Ukupno
Stručno obrazovanje <i>Qualification level</i>	8,3	3,4	19,2	8,0	1,4	17,7	8,9	33,1	100,0
Stručna sprema <i>Labour needs</i>	9,6	5,1	17,8	2,8	7,3	26,9	8,2	22,3	100,0
Razlika (+,—)	-1,3	-1,7	+1,4	+5,2	-5,9	-9,2	+0,7	+10,8	—

Izvor: Dokumentacija RSZ, SRH
 Source: *Statistical Department of Croatia*

Dobna struktura stalno zaposlenih

Tempo gospodarskog razvitka u značajnoj mjeri utječe na stanje i promjene u dobnoj strukturi zaposlenih. U analiziranom razdoblju indeks broja zaposlenih je za poljoprivredu i ribarstvo 135, dok je za privredu 131, odnosno sveukupno 130. Ovakove promjene utjecale su na povećanje udjela zaposlenih u poljoprivredi i ribarstvu u ukupno zaposlenim u privredi Hrvatske.

U privredi Hrvatske uočljiva je tendencija starenja zaposlenih. Smanjuje se udjel zaposlenih u mlađim dobnim skupinama (do 24 godine starosti) a povećava se udjel zaposlenih u dobi preko 50 godina.

Tab. 8 Dobna struktura zaposlenih u 1986. godini u poljoprivredi i ribarstvu, privredi i ukupno -%-
Age structure of employed workers in 1986

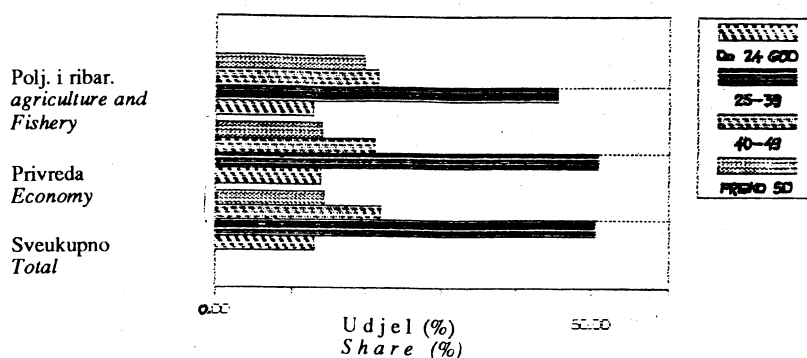
	Do 19 godina To 19 years	20-24	25-39	40-49	50-69	Preko 60 godina Over 60 years	Ukupno Total
Sveukupno Total	1,8	11,3	50,5	22,0	13,5	0,9	100,0
Privreda Economy	2,0	11,9	50,9	21,2	13,3	0,7	100,0
Poljoprivreda i ribarstvo Agriculture and Fishery	1,6	11,3	45,6	21,7	18,5	1,3	100,0

Izvor: RZS SRZ
Source: Statistical Department of Croatia

U 1976. godini u privredi Hrvatske u dobi do 24 godine bila je jedna petina ukupno zaposlenih dok ih je u 1986. godini ispod jedne sedmine. Nasuprot tome, udjel zaposlenih preko 50 godina starosti povećao se za 4,8 (sa 9,2 posto u 1976. na 14 posto u 1986. godini).

Tendenciju starenja zaposlenih u privredi Republike pokazuju i promjene u indeksu starenja zaposlenih koji se povećao sa 0,364 u 1976. na 0,479 u 1986. godini.¹⁾ Indeks starenja zaposlenih u poljoprivredi bio je u 1976. g. 0,558 odnosno 0,853 u 1986. g. što znači da je bio viši od prosjeka privrede i brže se povećao.

Graf. 4 Struktura stalno zaposlenih prema dobnim skupinama u 1986. godini
The Structure of Permanent Workers According to Age Groups in 1986

1) Uz to i 48 zaposlenih s visokom školom

Tab. 9 Dobna struktura zaposlenih u poljoprivredi i ribarstvu u 1986. i promjene prema 1976. godini
Age structure of employed workers in agriculture and fishery 1976 and 1986

	Do 19 godina <i>To 19 years</i>	20-24	25-39	40-49	50-59	Preko 50 godina <i>Over 50 years</i>
1986.	719	5.217	21.066	10.014	8.529	613
1976.	753	3.464	13.947	11.595	4.056	420
Razlika 1986-1976. (+)	-34	+1.753	+7.119	-1.581	+4.473	+193

Izvor: RZS SRH
Source: *Statistical Department of Croatia*

Pomicanje dobne granice zapošljavanja, uvjetovane produženim školovanjem (srednje škole i studij), vojnom obvezom nakon navršених 18 godina života, nemogućnošću zaposlenja i sličnim, utjecalo je na smanjenje udjela zaposlenih u dobnoj skupini do 19 godina. Značajnije smanjenje udjela zaposlenih u dobi od 40 do 49 godina rezultat je s jedne strane navedenog procesa starenja ali i promjena u potrebama za radnom snagom (stručnija i mlađa) prouzročenim tehničko-tehnološkim promjenama u poljoprivredi i ribarstvu.

U cjelokupnoj oblasti poljoprivrede i ribarstva najpovoljnija dobna struktura je u samoj poljoprivrednoj proizvodnji, zatim u ribarstvu dok je najnepovoljnija u poljoprivrednim uslugama.

Postoje značajnije dobne razlike zaposlenih u pojedinim granama poljoprivredne proizvodnje na koje je značajno utjecala stopa zapošljavanja u razdoblju obuhvaćenom ovom analizom.

Tab. 10 Zaposleno osoblje prema dobi i granama poljoprivredne proizvodnje u 1986. godini
Employed workers in agricultural production in 1986

	Do 19 godina <i>To 19 years</i>	20-24	25-39	40-49	50-59	Preko 60 godina <i>Over 60 years</i>
Ratarstvo <i>Crop production</i>	1,4	11,7	45,4	21,6	18,9	1,0

Voćarstvo	1,6	9,6	44,9	23,2	19,4	1,3
<i>Fruit production</i>						
Vinogradarstvo	1,7	11,4	45,1	20,6	19,6	1,6
<i>Vineyard production</i>						
Stočarstvo	2,0	12,6	47,1	21,6	15,6	1,1
<i>Animal production</i>						

Izvor: RSZ SRH
Source: Statistical Department of Croatia

U tome je najviša stopa ostvarena u vinogradarstvu (5,5 posto godišnje), zatim u stočarstvu (5,3 posto) te ratarstvu (2,6 posto), dok je najniža u voćarstvu (1,1 posto godišnje). Različite stope zapošljavanja rezultat su neujednačenog razvitka pojedinih grana proizvodnje ikazanog kroz povećanje površina u ratarstvu te voćarstvu i vinogradarstvu i otvaranja novih proizvodnih objekata u stočarstvu. Drugi činitelj, koji određuje ovakove razlike, je specifičnost tehnološkog procesa pojedinih grana proizvodnje kao i drugi razlozi.

Nepovoljnija dobna struktura zaposlenih (od prosjeka) je u voćarstvu i vinogradarstvu. Tehnologiju proizvodnje tih grana obilježava potreba za dosta ljudskog rada (berba) za koju se ne traži viša stručna sprema.

Dosadašnji razvitak stočarstva kapital-intenzivnih obilježja i višeg tehnološkog stupnja uvjetuje potrebu za stručnijom i mlađom radnom snagom, što ima odraza na povoljniju dobnu strukturu zaposlenih.

Prosječna dob zaposlenih u društvenom sektoru Republike je 36,5 godina, a u privredi 36,2 godine. U poljoprivredi i ribarstvu prosječna dob je od 37,6 godina (viša od prosjeka ostalih djelatnosti). U poljoprivrednoj proizvodnji prosječna dob zaposlenih je 37,4 godine, najviša je u voćarstvu (38,1 godina), najniža u stočarstvu (36,7 godina).

Postoji jaka negativna korelacija između dobi i kvalifikacijske strukture, što je povezano s razinom razvijenosti tehnologije određene proizvodnje.

Spolna struktura stalno zaposlenih

Spolna struktura odraz je specifičnosti radnih mjesta pojedine djelatnosti. Tako je najveći udio ženske radne snage u ugostiteljstvu, turizmu i trgovini, a najmanji u šumarstvu i građevinarstvu. Poljoprivreda se u tome nalazi negdje u sredini odnosno prosjeku.

Tab. 11

Spolna struktura zaposlenih u poljoprivredi i ribarstvu u 1986. godini

— ukupno = 100% —

Sex structure employed workers in agriculture and fishery in 1986

— total = 100% —

	Poljoprivreda i ribarstvo <i>Agriculture and fishery</i>	Poljoprivredna proizvodnja <i>Agriculture production</i>	Poljoprivredne usluge <i>Agriculture services</i>	Ribarstvo <i>Fishery</i>
Muški <i>Male</i>	73,3	71,7	77,2	90,4
Ženski <i>Female</i>	26,7	28,3	22,8	9,6

Izvor: RSZ SRH

Source: Statistical Department of Croatia

No unutar poljoprivredne proizvodnje postoje značajne razlike s obzirom na zastupljenost zaposlenih po spolu. Udjel muških u ukupno zaposlenima kreće se od 75,3 posto u vinogradarstvu, 74,5 posto u ratarstvu te 65,4 posto u voćarstvu do 59,1 posto u stočarstvu. Posebice visoki udjel muških zaposlenih u ribarstvu (90,4%) uvjetovan je teškim radnim uvjetima u ovoj proizvodnji. Prosječna dob muških zaposlenih viša je nega kod žena. Kod muških, najviša prosječna dob je u voćarstvu (39,1 godina), zatim u ratarstvu (38,7 godina) dok je najniža u stočarstvu (37,3 godine). Najviša prosječna dob kod žena isto je tako u voćarstvu (36,4 godine) dok je najniža u ratarstvu (34,4 godine).

Zaposleni s obzirom na dužinu radnog staža

Struktura zaposlenih s obzirom na dužinu radnog staža određena je prvenstveno stopom zapošljavanja, koja je rezultat ukupnog gospodarskog razvitka.

Tab. 12

Zaposleni prema dužini radnog staža u 1986. godini
 — ukupno = 100% —
 Employed workers according to the work experience
 — total = 100% —

	Do 10 godina To 10 years	11—20	21—25	26—30	31—35	Više od 36 godina Over 60 years
Sveukupno Total	42,2	31,7	10,8	8,7	5,1	1,5
Privreda Economy	42,4	31,8	10,7	8,6	5,0	1,5
Poljoprivreda i ribar- stvo (ukupno) Agriculture and fishery (total)	44,3	27,8	11,1	9,7	5,4	1,7
— poljoprivredna proizvodnja Agriculture production	44,7	27,7	11,1	9,7	5,2	1,6
— poljoprivredne usluge Agriculture services	43,4	27,3	10,8	9,9	7,1	1,5
— ribarstvo Fishery	40,1	31,3	12,2	9,6	5,0	1,8

Izvor: RSZ SRH

Source: Statistical Department of Croatia

Općenito možemo reći da je struktura zaposlenih s obzirom na dužinu radnog staža dosta povoljna. Preko četiri desetine zaposlenih je u skupini do 10 godina radnog staža, kod čega je poljoprivreda i ribarstvo u poljoprivrednom položaju u odnosu na prosjek društvenog sektora SR Hrvatske.

U poljoprivredi i ribarstvu u skupini do 10 godina radnog staža najveći udjel zaposlenih je kod poljoprivredne proizvodnje (44,7 posto), kod poljoprivrednih usluga (43,4 posto) dok ih je u ribarstvu manje (40,2 posto).⁹⁾ Uočljive su razlike u pojedinim granama poljoprivredne proizvodnje.

Tab. 13

Zaposleni prema dužini radnog staža i granama poljoprivredne proizvodnje u 1986. godini

— ukupno = 100% —
 Employed workers according to the work experience
 — total = 100% —

	Do 10 godina <i>To 10 years</i>	11—20	21—30	31—35	Više od 36 godina <i>Over 36 years</i>
Ratarstvo					
<i>Crop production</i>	43,5	25,5	22,9	6,1	2,0
Voćarstvo					
<i>Fruit production</i>	38,6	38,0	19,7	3,1	0,6
Vinogradarstvo					
<i>Vineyard production</i>	45,4	30,1	18,3	4,8	1,4
Stočarstvo					
<i>Animal production</i>	48,3	29,5	17,4	3,8	1,0
Ukupna poljoprivredna proizvodnja <i>Agriculture produc- tion — total</i>	44,7	27,7	20,8	5,2	1,6

Izvor: RSZ SRH

Source: Statistical Department of Croatia

S obzirom na spol i dužinu radnog staža samo je u skupini do 10 godina radnog staža veći udjel žena, dok je u ostalim skupinama veća zaposlenost kod muških u odnosu na ukupno zaposlene prema spolu. Ovo nam govori da je veća stopa zapošljavanja do 1976. godine bila kod muških, a značajniji porast zapošljavanja kod žena zabilježen je posljednjih godina.

Prosječni radni staž zaposlenih u poljoprivredi i ribarstvu isti je kao u privredi Hrvatske i to 14,4 godine. Niži prosječni radni staž unutar poljoprivrede i ribarstva je u poljoprivrednoj proizvodnji što je rezultat više stope zapošljavanja, ali i veće fluktuacije radne snage. Najviši prosječni radni staž je u grani ratarstvo, 14,9 godina. U svom granama poljoprivredne proizvodnje viši je prosječni radni staž muških nego žena što je uvjetovano specifičnošću poljoprivredne proizvodnje.

SAŽETAK

U društvenoj poljoprivredi i ribarstvu zaposleno je oko 53 tisuće radnika što čini približno četiri posto ukupno zaposlenih u društvenim privrednim i neprivrednim djelatnostima SR Hrvatske.

Stopa porasta zaposlenih u ovoj oblasti u novijem razdoblju od 3 posto godišnje viša je od prosječne stope porasta zaposlenih u ostalim društvenim privrednim djelatnostima.

Kao odraz veličine proizvodnih kapaciteta i proizvodnje, najviše je zaposlenih u ratarstvu, preko polovice ukupnog broja, pa zatim u stočarstvu, oko jedne trećine itd.

Zbog specifičnosti poljoprivredne proizvodnje, uz stalno zaposlene radnike, tokom godine u poljoprivredi radi i znatan broj sezonskih i povremenih radnika, u prosjeku oko jedne petine ukupnog broja.

Porast zapošljavanja u poljoprivredi odraz je povećanja proizvodnih kapaciteta i proizvodnje ali i određene stagnacije u tehničko-tehnološkom razvoju kao posljedica ekonomskih teškoća, ali i tendencija neproizvodnog zapošljavanja u upravi i općim službama. U tom pogledu pozitivno bi bilo povećano zapošljavanje stručnjaka u razvojnim službama poljoprivrednih organizacija, no ta tendencija dosad nije dovoljno istražena.

Usporedo s porastom zaposlenih, u promatranom razdoblju, a posebno nakon 1980. g. raste i opseg poljoprivredne proizvodnje, čak nešto brže, što znači da dolazi do povećanja proizvodnosti rada.

U usporedbi s prosjekom privrede, društvena poljoprivreda, a posebno ribarstvo, ima nepovoljniju obrazovnu strukturu. Gotovo trećina zaposlenih nema završenu ni osnovnu školu. Obrazovna struktura je jedino povoljnija u poljoprivrednim uslugama, a promatrano po granama povoljnija je u ratarstvu i stočarstvu, u odnosu na voćarstvo i vinogradarstvo, na što najviše utječu razlike u tehničko-tehnološkoj razvijenosti pojedinih poljoprivrednih grana.

U promatranom razdoblju relativno se najviše povećava zaposlenost u višim obrazovnim skupinama, posebice zaposlenih s fakultetskom naobrazbom. Od tih kadrova najveći udio čine agronomi (41%), pa zatim dipl. veterinari (37%), manje dipl. ekonomisti i pravnici.

S gledišta obrazovnog sustava i politike poljoprivrednog obrazovanja značajno je istaći podatak da u poljoprivredi i ribarstvu radi svega 41% od ukupnog broja poljoprivrednih tehničara sa završenom poljoprivrednom školom, odnosno 39% od svih stručnjaka sa završenim poljoprivrednim fakultetom. Ostali su zaposleni bilo u komplementarnim djelatnostima (prerađivačkoj industriji, trgovini itd.) bilo u neprivrednim djelatnostima.

Disperzija poljoprivrednih stručnjaka u komplementarnim djelatnostima je razumljiva zbog veće povezanosti poljoprivrede s komplementarnim djelatnostima, no ona je također i posljedica nemogućnosti zapošljavanja stručnjaka u području poljoprivrednih usluga odnosno poljoprivredne službe koja u Hrvatskoj organizirano ne postoji. Utemeljenje poljoprivredne odnosno agroekonomske službe za potrebe privatne poljoprivrede, kao dominantnog segmenta naše agrarne strukture, omogućilo bi s aspekta zapošljavanja bolju i veću iskorištenost postojećeg kadrovskog potencijala kao i smanjenje rastuće nezaposlenosti.

U analiziranom razdoblju dolazi do povećanja prosječne dobi zaposlenih u poljoprivredi i ribarstvu što nam pokazuje i povećanje indeksa starenja od 0,558 u 1976. g.

na 0,853 u 1986. godini koji je bio viši od prosjeka privrede i brže se povećao. Najpovoljnija dobna struktura u okviru poljoprivredne oblasti je u poljoprivrednoj proizvodnji, zatim u ribarstvu dok je najnepovoljnija kod poljoprivrednih usluga. Na razlike u dobnoj strukturi s obzirom na grane poljoprivredne proizvodnje značajno je utjecala stopa zapošljavanja u razdoblju obuhvaćenom analizom, zatim specifičnosti tehnološkog procesa odnosno razvijenost tehnologije pojedinih grana, te drugi razlozi. Nepovoljnija dobna struktura zaposlenih od prosjeka je u voćarstvu i vinogradarstvu, a najpovoljnija je u stočarstvu.

Spolna struktura je odraz specifičnosti radnih mjesta pojedine djelatnosti. U poljoprivredi i ribarstvu preko sedam desetina zaposlenih su muški pri čemu je njihov udjel posebice visok u ribarstvu (90,4%) što je uvjetovano teškim radnim uvjetima u ovoj proizvodnji.

Struktura zaposlenih s obzirom na dužinu radnog staža određena je prvenstveno stopom zapošljavanja i fluktuacijom radne snage pri čemu možemo reći da je u privredi odnosno poljoprivredi i ribarstvu ona dosta povoljna. Preko četiri desetine su u grupi do deset godina radnog staža. Prosječni radni staž zaposlenih u poljoprivredi i ribarstvu je na razini prosjeka privrede Hrvatske i u 1986. godini je bio 14,4 godine.

Na kraju se može zaključiti da je tendencija većeg zapošljavanja u poljoprivredi i ribarstvu od prosječne u privredi društvenog sektora u promatranom razdoblju od 1976—86. godine rezultat kako povećanja fizičkog opsega proizvodnje tako i određenog zastoja u tehničko-tehnološkom razdoblju, što je uvjetovano i ekonomskim teškoćama.

To je osnovni preduvjet i za poboljšanje obrazovne i dobne strukture zaposlenih u ovoj oblasti, pa će to biti i osnovni činitelj zapošljavanja u budućem razdoblju.

SUMMARY

The employment growth rate in social sector of agriculture and fishery is among in the economy of Socialist Republic of Croatia.

The increase of agricultural of employment is somewhat lower than the increase of agricultural production.

The extension of production resources with the stagnation of technical and technological progress in agriculture has a great influence on the employment growth rate.

The largest number and share (about a half) of employed population in agriculture is in crop production because of its largest participation in production capacities. The animal production is in the second place (about one fifth), while fruit and vineyard production participates with a very small share (about 6 to 7 percent).

The educational level of employed workers in social sector of agriculture and particularly in fishery is low. One third of employed workers have no elementary education.

The agriculture and fishery of social sector take the last place compared with other economic activities.

A comparison between the level of education and the needs for particular qualifications indicates that there is no proper covering, especially for the staff with the secondary qualification.

In the analysed period the average age of employed workers increases.

There are very strong links between the age of employed population and the level of technological process in agriculture.

The sex structure in agriculture and particularly in fishery is characterised by domination of male workers because specifically difficult working conditions.

LITERATURA

1. Brekić, I. (1987) "Kvalitativne promjene u strukturama zaposlenosti i nezaposlenosti kadrova 1960—1985." , Ekonomski pregled br. 3—4,
2. Dokumentacija Republičkog zavoda za statistiku SR Hrvatske, obrasci RAD 10 i 20
3. Vinski, I. (1986) "Dugoročno kretanje zaposlenosti u privredi Jugoslavije", Ekonomski pregled br. 7—8,
4. Žimbrek, T. i Budin, T. (1977) "Stručna obrazovanost zaposlenih u društvenoj poljoprivredi Hrvatske", Sociologija sela br. 58,
5. Žimbrek, T. (1982) "Zaposlenost i kadrovi u društvenoj poljoprivredi Hrvatske", Agronomski glasnik br. 2,
6. "Saopćenja", Republički zavod za statistiku SR Hrvatske
7. Statistički godišnjaci SR Hrvatske, RZS, SRH
8. "Osnovna statistika" publikacija Ekonomskog instituta Zagreb, 1987. g.
9. "Poljoprivredne organizacije udruženog rada i zemljoradničke zadruge", Statističke bilteni Saveznog zavoda za statistiku

Adresa autora — Author's address

Prof. dr Tito Žimbrek
Mr Josip Kraljičković
Ivo Grbić, dipl. ing.
Marina Pentek, dipl. ing.
Fakultet poljoprivrednih znanosti
Institut za ekonom. i organ. poljoprivrede
41000 Zagreb, Šimunska 25.